

KUN LUOVUUS KOHTAA TALOUDEN

Kulttuuripolitiikan ja TKI-politiikan risteyskohtia

”Ranskassa meillä ei ole öljyä, mutta meillä on ideoita”. Ranskan presidentti Valéry Giscard d’Estaing’n vuonna 1976 tunnetuksi tekemä iskulause alleviivasi siirtymää jälkiteolliseen arvonmuodostukseen ja kulttuurin rooliin osana sitä öljykriisin jälkeisessä Euroopassa. Vaikka Giscard ei ollut yhtä näkyvä kulttuuripolitiikan edistäjä kuin esimerkiksi Georges Pompidou tai François Mitterrand, Giscardin kaudellakin kulttuurilla oli merkittävä rooli taloudellisessa kehityksessä. Osaltaan vaikutti myös olosuhteiden pakko: materiaalistien resurssien vähentyessä kansalaisia kannustettiin uskomaan kekseliäisyyteen.

Suomessa teollistuminen ja koulutusjärjestelmän laajentuminen osana hyvinvointivaltion rakentamista korostivat myös tutkimus- ja kehittämispolitiikan tarpeita. 2000-luvun taitteessa palvelut ja sosiaaliset innovaatiot kytkettiin yhä tiiviimmin osaksi tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopolitiikkaa (TKI). Ilmastonmuutoksen, maailmanpoliittisten murrosten ja muiden ajankohtaisten yhteiskunnallisten kehityskulujen aikana korkeasta osaamisesta, tutkimuksesta ja teknologisista innovaatioista haetaan edelleen talouskasvun vetureita.

Tuoreissa politiikkaohjelmissa ja -toimissa taidetta ja kulttuuria sovitetaan osaksi TKI-politiikkaa. *Luovan talouden kasvustrategia 2025–2030* pyrkii vahvistamaan luovien alojen liiketoiminnan uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnalla. *Kulttuuripoliittisessa selonteossa* asetetaan tavoitteeksi, että luovan talouden osuus Suomen bruttokansantuotteesta kaksinkertaistuu (VN, 2024, s. 32). Tavoitteen saavuttamiseksi ehdotetaan toimenpiteitä, joihin kuuluvat muun muassa rahoituksen vahvistaminen sekä strategiset panostukset tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatioihin. Business Finlandin tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta on vuoden 2025 aikana allokoitu yhdeksän miljoonaa euroa luovien alojen tutkimus- ja tuotekehitystoimintaan.¹

Monissa tutkimuksissa on samaan aikaan osoitettu lukuisia vaikeuksia kulttuuri- ja talouspoliittisten näkemysten yhteensovittamisessa sekä ylipäättään kulttuurin taloudelliseen arvoon nojaavissa perusteissa (esim. Murtoniemi, 2024; O'Connor, 2025).

Taide ja kulttuuri osana uutta TKI-politiikkaa

Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa keskustelu luovista aloista oli viimeksi aktiivista etenkin 2000-luvun taitteessa. Parhaillaan edellä mainitut kansalliset strategiat ovat jälleen nostaneet esiin luovien alojen taloudellista potentiaalia. Kehittämistarpeiden osoittamiseksi on artikuloitu, että Suomen kulttuuriviennin ja -talouden kehitys ovat jääneet pahasti jälkeen verrokkimaista kuten Ruotsista (Sokka, Karttunen & Luonila, 2025, s. 11).

Suomen viime vuosien – tai jopa vuosikymmenten – heikon talouskasvun syyksi on nähty tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatiotoimintaan liittyvien investointien ja määrätietoisien TKI-politiikan puuttuminen (OECD, 2022). Kansallisessa kulttuuripolitiikassa on samaan aikaan korostettu pikemminkin tarvetta taide- ja kulttuurialan rahoituspuhjan laajentamiseen ja yksityisen rahan osuuden kasvattamiseen sen sijaan, että luovat alat nähtäisiin valtion strategisten investointien kohteena.

Taide ja kulttuuri tuottavat eri tavoin myös taloudellista arvoa, mutta niiden suhde luovien alojen käsitteeseen on edelleen monitulkintainen. Suomessa eri ministeriöiden välille ei ole muodostunut yhtenäistä näkemystä siitä, mitä luoviin aloihin tarkalleen ottaen sisältyy ja millä perusteilla ne rajataan. Määrittelyn epäyhtenäisyys heijastuu myös kulttuuripolitiikan toimeenpanoon: eri hallinnonalat painottavat luovia aloja omista tavoitteistaan käsin, jolloin kokonaisohjaus jää hajanaiseksi. Tämä vaikeuttaa alojen edistämistä ja rahoitusta sekä niiden potentiaalin tunnistamista osana TKI-politiikkaa. (Sokka, Karttunen & Luonila, 2025.)

TKI-toimet tunnistavat edelleen heikosti luovien alojen taloudellisen merkityksen. Keinot luovien alojen edistämiseen edellyttäisivät monialaista yhteistyötä ja uudenlaisia tukimuotoja. (Sokka, Karttunen & Luonila, 2025.) Luovien alojen kehittäminen edellyttäisi myös kulttuuripolitiikan ja talouspolitiikan näkökulmien yhdistämistä, kuten tässä vuosikirjassa julkaistava Taiteen edistämiskeskuksen väistyvän johtajan Kaisa Rönkön haastattelu osoittaa.

Tällä hetkellä talouspolitiikan asema on usein vallitseva. Tätä osoittaa esimerkiksi yleinen vastaus kysymykseen siitä, miten kulttuuritoimijat löytäisivät paremmin TKI-rahoituksen ja siihen liittyvät kumppanuusmallit. Usein luovien alojen TKI-rahoitusta hakevia muistutetaan ensimmäisenä siitä, miten rahoituksen saaminen edellyttää oman toi-

minnan sanoittamista tavalla, jonka yritykset ja sijoittajat ymmärtävät; kulttuuritoimijoiden vastuulla on oman toiminnan artikulointi talouspolitiikan kautta.

Taloushistorian näkökulmasta tämä voi kuitenkin estää monen innovaation syntymisen. Taloustieteilijä Joseph A. Schumpeterin klassisessa määritelmässä innovaatioilla tarkoitettiin prosesseja, joissa uudet tuotteet, teknologiat ja liiketoimintamallit muuttavat radikaalisti markkinoita ja taloutta (Schumpeter, 1976). Schumpeterin mukaan kapitalistinen talous kehittyy jatkuvasti prosessin kautta, jossa vanhat rakenteet, tuotteet ja teknologiat tuhoutuvat ja korvautuvat uusilla. Luova tuho on innovaatioiden ydin, mutta ei useinkaan yritysten ja vallitsevan markkinatilanteen mieleen. Schumpeterin oppeja seuraten se, että yrittää oppia puhumaan yritysten kieltä, voi itse asiassa olla innovaativastaista – yritysten tulisi pikemminkin käänteisesti oppia puhumaan taiteen ja luovuuden kielellä.

Kulttuuri- ja TKI-politiikan moniulotteiset yhteydet

Ilman luovuutta ja uuden luomista koko TKI-politiikalta putoaa pohja. Usein uudet potentiaaliset ideat syntyvät marginaalissa. Myös luovien alojen yritykset ovat tyypillisesti pieniä, ja taidealoilla yrittäjyys, työsuhteet, vapaaehtoistyö, apurahat ja työttömyyskaudet sekoittuvat (Köping Olsson, 2022). TKI-politiikan edistäminen luovilla aloilla vaatii siten ymmärrystä taiteellisesta ytimeistä toiminnan pohjana (Throsby, 2010).

Samalla vaaditaan kokonaiskuvaa ja poliittista tahtotilaa siitä, miten taide, kulttuuri ja luovat alat yleisesti ymmärretään osana Suomen globaalia kilpailukykyä. Talouden kulttuuristuminen ja kulttuurin taloudellistuminen ovat olleet kulttuuripoliittisen tutkimuksen kestokysymyksiä jo 1980-luvulta lähtien (Sokka, Karttunen & Luonila, 2025, s. 23), mutta TKI-politiikka muistuttaa edelleen enemmän teollisen aikakauden savupiipputeollisuutta kuin kulttuurin salakavalasti talouteen kahlitsevaa uusliberalismia. Menneen maailman fossiili-intensiivisten alojen yritystuista on edelleen huomattavasti vaikeampi löytää leikattavaa kuin kulttuurista.

Kulttuuripoliitiikan “kolmannessa vaiheessa” ei kuitenkaan ole koskaan ollut kyse vain kulttuurin instrumentaalisesta syleilystä osana taloutta. Uusliberalistisen aikakauden kulttuuripoliitiikka on toki korostanut kulttuurin ja taiteen taloudellista merkitystä, mutta luovan talouden kääntöpuolena on ollut myös kulttuurialan rakenteisiin radikaalisti vaikuttanut finanssipoliittinen talouskuri, joka on monien arvioiden mukaan hankaloittanut merkittävästi vihreää siirtymää ja siirtymistä korkean osaamisen talouteen.

Esimerkiksi Euroopan keskuspankin (EKP) entinen pääjohtaja Mario Draghi on itsekriittisesti esittänyt (European Commission, 2024)

Euroopan kadonneen kilpailukyvyyn syyksi 2010-luvulla harjoitettua finanssipolitiikkaa. Draghin mukaan EU-maat ovat ankan talouskurin alla kääntyneet kilpailemaan toisiaan vastaan ja pyrkineet laskemaan tuotantokustannuksia tukeutumalla Venäjältä tulevaan fossiilipohjaiseen energiaan sen sijaan, että jäsenmaat olisivat keskittyneet pitkän aikavälin tuottavuuden kasvuun pitkäjänteisellä TKI-yhteistyöllä. Tämän seurauksena erityisesti Yhdysvallat on saanut merkittävän taloudellisen etumatkan kaikista tuottavimmilla korkean osaamisen aloilla, erityisesti tekoälyssä – jonka kielimallit perustuvat hyvin paljon nimenomaisesti kulttuurisiin sisältöihin.

Tällä hetkellä näemme Euroopassa ja Yhdysvalloissa myös siirtymää – tai kenties paluuta – myös hyvin toisenlaiseen, kansallis-konservatiivisten arvokysymysten kautta motivoitavaan kulttuuripolitiikkaan, joka ei ole niinkään kiinnostunut kilpailukyvyistä globaalin talouden areenoilla korkean osaamisen ja luovuuden kautta.

Olemmeko siis kohta tilanteessa, jossa meillä ei ole öljyä eikä enää edes ideoita? Haasteista huolimatta esimerkiksi tässä vuosikirjassa julkaistavat artikkelit osoittavat, miten, missä ja kenen toimesta kulttuurista lisäarvoa tuotetaan finanssikriisin ja koronapandemian jälkeisessä Suomessa.

Kulttuuripolitiikan ja talouspolitiikan suhdetta koskevassa keskustelussa on taipumusta kahtiajakoon. Yhtäältä kulttuurin ja talouden välinen yhteys voidaan sivuuttaa taiteen itseisarvon kautta. Toisaalta kulttuurin arvo voidaan määritellä lähes yksinomaan taloudellisen tuottavuuden kautta. Vastakkaisten näkökulmien väliin jää kuitenkin laaja alue, jossa kulttuuri ja talous kietoutuvat toisiinsa monimutkaisilla tavoilla.

Kulttuuri- ja TKI-politiikan tarkastelu rinnakkain edellyttää analyysia, joka tunnistaa niiden väliset jännitteet, mutta myös keskinäisen riippuvuuden. Tässä vuosikirjan numerossa Kaisa Rönkkö tarkastelee tutkimuksen ja yhteisten määritelmien merkitystä luovien alojen kehittämisessä. Mikko Jakosen avaussanat ja Juhana Venäläisen juhluuento Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päiviltä 2025 käsittelevät kulttuurin ja talouden suhteita laajempänä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Mikko Manninen avaa artikkelissaan kansainvälistymisen ja kulttuuriviennin ulottuvuuksia, Sauli Okker tarkastelee ruohonjuuritason kulttuuriosallistumista, ja Maria Hirvi-Ijäs analysoi kulttuuripoliittisten regiimien muutosta Pohjoismaissa koronakriisin jälkeen.

Lähteet

- European Commission. (2024). *The Draghi report: A competitiveness strategy for Europe*. Publications Office of the European Union. https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en
- Köping Olsson, A.-S. (2022). *Passionen, pengarna och försörjningspaletten: Kulturinkubatorernas roll inom den kulturella och kreativa sektorn* [Rapport inom projektet Skapande kärnan i kulturella & kreativa näringar]. Capellagården, Transit och Artifex
- Murtoniemi, K. (2024). *Kamppailuja kulttuurista: Kulttuurin arvon artikulaatioita 2010-luvun Suomessa*. Jyväskylän yliopisto.
- O'Connor, J. (2025). Rethinking the foundations: Global cultural policy at the crossroads. *European Journal of Cultural Studies*, o(o). <https://doi.org/10.1177/13675494251337934>
- OECD. (2022). *OECD Economic surveys: Finland 2022*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/516252a7-en>
- Schumpeter, J. A. (1976). *Capitalism, socialism and democracy*. Routledge.
- Sokka, S., Karttunen, S., & Luonila, M. (2025). *Luovat alat kulttuuri-, elinkeino- ja innovaatiopolitiikassa: Hajanaisista hallintorakenteista ilmiöpohjaiseen ohjaukseen*. Cuporen työpapereita 24. Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore.
- Throsby, D. (2010). *The Economics of cultural policy*. Cambridge University Press.

Loppuviite

1. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/71244221/business-finland-luovi-en-alojen-rahoituksen-hakijoiden-maara-oli-positiivinen-yllatys?publisherId=69819483&lang=fi>